

Şuşa şəhərinin erməni işğalından azad edilməsindən sonra məşhur şair, Qarabağ xanının vəziri Molla Pənah Vaqifin məqbərəsi bərpa edildi, onun adı yenidən gündəmə gəldi.

Xalq şairi Səməd Vurğunun 1937-ci ildə qələmə aldığı "Vaqif" dramı birmənalı qarşılanmadığı üçün müstəqillik illərində bu əsərin Qacar şahı Ağaməhəmmədi açaılması ilə bağlı iddialar irəli sürülüb. Digər tərəfdən Vaqifin Gürcüstan, Rusiya ilə olan münasibətlərini xəyanət kimi dəyərləndirənlər də vardı. Bu baxımdan Vaqifə olan münasibət hazırda da fərqlidir, zaman-zaman mübahisələrə səbəb olmaqdadır.

Mühacirlərin Vaqifə olan münasibəti ilə bağlı düşünərkən ictimai-siyasi xadim Mirzəbala Məhəmmədzadənin 1932-ci ildə "İstiqlal" qəzetinin 21-ci sayında çap olunan məqaləsi qarşımıza çıxdı. Şairin ictimai-siyasi fəaliyyəti ilə bağlı olan bu məqalədə müəllif dövrün mənzərəsini də əks etdirib, Vaqifə yüksək dəyər verib.

Molla Pənah Vaqiflə bağlı müzakirələrə maraqlı qatacağı üçün həmin məqaləni dilimizə uyğunlaşdırıb təqdim edirik.

Mirzəbala Məhəmmədzadə

Molla Pənah Vaqif
(Doğumunun 200-cü ildönümü)

"Hər oxuyan Molla Pənah olmaz"

Xalq sözü

1797-ci ildə, hicri 1212 tarixində, səfər ayının sonlarında Azərbaycanın Qarabağ xanlığında, Şuşanın Cıdır düzü məhəlləsində tükürpədicisi bir cinayət törədilirdi: Azərbaycanın 200 il bundan əvvəl dünyaya gəlmiş ilahi şairi Molla Pənah Vaqif özü kimi şair olan oğlu Əli ağa ilə birlikdə Məhəmməd bəy Cavanşir tərəfindən qətl edilirdi.

Qudurğan dərəcəli qanlı tarixlərinə ən qanlı səhifə təşkil edən bu cinayət haqqında İbrahim xan Cavanşirin vəzirlərindən mərhum Mirzə Camalın böyük oğlu Rzaqulu bəy hicri tarixi ilə 1282-ci ildə Qafqaz şeyxülislamı Axund Molla Əhməd Səlyaniyə bu sətirləri yazmışdı: "Hərçənd mərhum axund o zalımlara yalvarır ki,

məni öldürün, amma bu binəva nakamı öldürməyin. Görür ki, əlac yoxdur. Təvəqqe edir ki, əvvəl məni öldürün, bəri bunun ölümünü görməyim. O rəhmsizlər buna baxmayıb əvvəl Əli ağanı, sonra da axundu öldürüb həmin yerdə öz oğlu ilə birgə dəfn edirlər. Belə ki, indi mədfun olan yerdə günbətdir. Həmin gecə Məhəmməd bəy axundun evini qarət edib arvadını (zövcəsini) öz evinə aparıb alır...".

Vaqif dərəcəli dövründə yetişmiş və yaşamış, açıq xalq dilində və milli vəzndə

İran despotizminə qarşı birləşirdi. Biz bu yaxınlığı Molla Pənah Vaqifin Tiflis, Gürcüstan və İrakli sarayı haqqında yazdığı səmimi şeirlərində gördüyümüz kimi, Ağaməhəmməd şah Qacarın qətlini təsvir edən "Şikəsteyi-Şirin" in yanıqlı mənzuməsində dəxi oxumaqdayıq.

Ağaməhəmməd 33 gün Şuşa qalasını mühasirəyə almış, fəqət almağa müvəffəq olmamış, oradan 1795-ci ildə Tiflisə hücum edərək bu gözəl və şirin şəhəri yerləyeksən eləmişdi. Qarabağ dayanırdı.

yazmış şairlərimizdən biridir.

Onun dil, sənət, zövq, fikir etibarilə, şübhəsiz ki, mühüm bir mövqeyi vardır.

Azərbaycan xalqı "Hər oxuyan Molla Pənah olmaz" deməklə ona ali, kamil bir alim pəyəsi ayırmışdır. İstər bu cəhətdən, istərsə də fars

Ağaməhəmməd buranı öz halına buraxaraq Xorasan və Buxara üzərinə yürümüşdü. Ağaməhəmmədin bu basqın və yağmaları xristian Gürcüstanı Rusiyanın himayəsi-

lər və yalnız Qafqaz millətləri üçün deyil, Qafqazın qonşuları olan İran və Türkiyə üçün də ölüm təhlükəsi halında zamanımıza qədər dayandılar. Ağaməhəmməd şah Qacar Buxarada ikən Gürcüstanın Rusiya himayəsinə keçmək üzərə olduğunu öyrənmiş və təlaşla Qafqaza qayıtmış, belə mühüm bir zamanda hər şeydən əvvəl Qarabağın aradan götürülməsinə qərar vermişdi.

İbrahim xan Şuşayı tərkdən çəkilməmiş, Ağaməhəmməd Qarabağın mərkəzinə girmişdi. Nədənə İbrahim

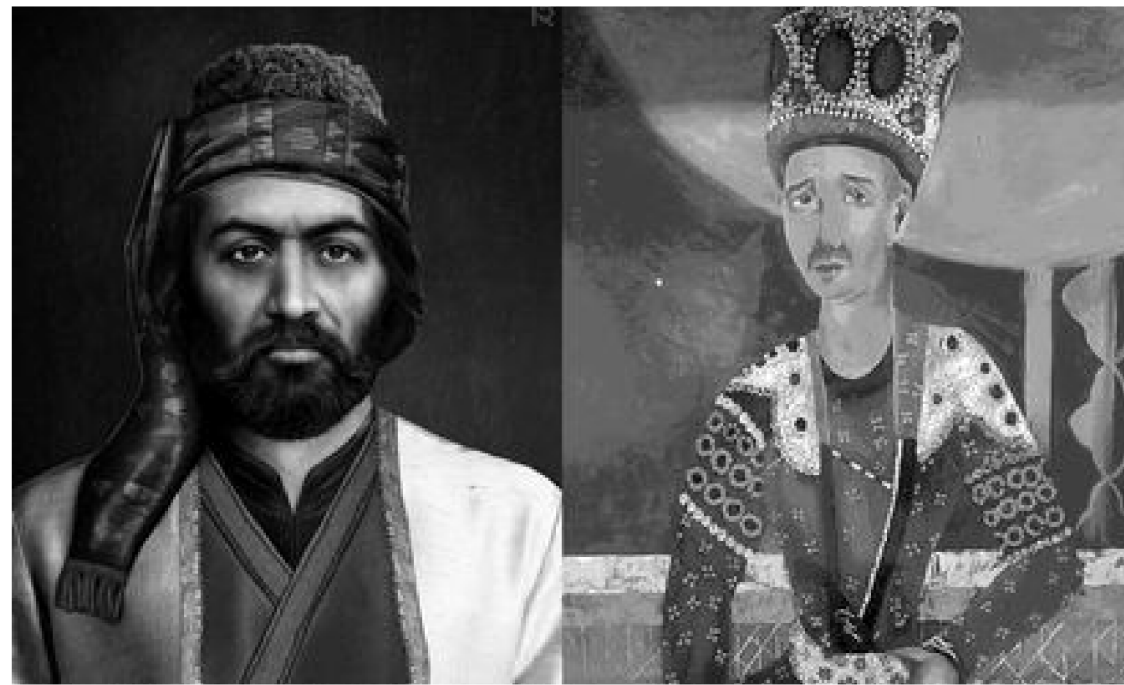
İndi Sasanilərin taxtına oturmuş Qacarlar Gürcüstanı Rusiyanı çağırmağa icbar edirdi.

Bu gəliş Azərbaycan xanlıqlarının həyatına xatimə çəkmiş və Dağıstan milli mücadiləsinə də dəmir bir çənbər içərisində boğub öldürmüşdü. Bu niyə belə oldu?

Bunun səbəbini yalnız Ağaməhəmməd şahın kor siyasətində axtarmaq doğru deyildir. O zaman istər Gürcüstan, istərsə də Azərbaycan siyasi və idari, əsgəri bir vəhdət təşkil etmirdilər.

Gürcüstan daima ixtilaf

"Vaqif xanlıqlar arasındakı qanlı rəqabətə qurban getdi" Mühacirin yazısı

Ağaməhəmməd şahın istila və vəhşətləri Gürcüstanı xaricdən qüvvətli bir himayə axtarmağa sövq etdi. Sasanilər zamanında bu xaricdən çağırılan hamı Bizans, Atilla, xəzərlər olurdu. O zaman dəxi İran ölüm zərbəsi yemişdi. İndi Sasanilərin taxtına oturmuş Qacarlar Gürcüstanı Rusiyanı çağırmağa icbar edirdi. Bu gəliş Azərbaycan xanlıqlarının həyatına xatimə çəkmiş və Dağıstan milli mücadiləsinə də dəmir bir çənbər içərisində boğub öldürmüşdü. Bu niyə belə oldu?

nə sığınmağa sövq edirdi. Hələ 1783-cü ildə Kaxetiya və Kartli kralı II İrakli Rusiyaya ilhaq haqqında bir müahədə əqd etmişdi. 1796-cı ildə rus ordusu Zubovun komandanlığı altında Dərbənd-Bakı-Şamaxı və Gəncəni işğal etmişdi. Fəqət Katerindən sonra rus ordusu Azərbaycanı təhliyyə etməyə məcbur oldu. 1799-cu ildə Gürcüstan kralı XIII Georginin ricası üzərinə ruslar general Lazarevin komandanlığı altında Maverayi-Qafqaza endilər və bir daha dönmədi-

məd şah qətl edildiyi üçün Vaqif xilas olaraq "bu gərdisi dövrəni" şair dostu Vidadiyə şair ilə xəbər verirdi. Diqqətə şayan ki, bu hadisədən altı il sonra 1803-cü ildə XIII Georginin arvadı Mari general Lazarevi xəncərlə öldürmüşdü.

Ağaməhəmməd şahın istila və vəhşətləri Gürcüstanı xaricdən qüvvətli bir himayə axtarmağa sövq etdi. Sasanilər zamanında bu xaricdən çağırılan hamı Bizans, Atilla, xəzərlər olurdu. O zaman dəxi İran ölüm zərbəsi yemişdi.

hərb vermiş və məğlub etmişlərdi.

Şübhə yoxdur ki, Ağaməhəmməd şahın zühuru və vurduğu zərbələr Azərbaycan xanlıqlarını zəif salmış, birləşmə əməliyyatının ikmalına imkan verməmiş, eyni zamanda rusların asanlıqla yerləşmə və istilalarını təmin etmişdir.

(ardı gələn sayımızda)

**Hazırladı:
Dilqəm ƏHMƏD**